

Vloga žensk v preteklosti: Anica Černež

Vir: Internet, 2011(1)

Vloga žensk v preteklosti: Anica Černež

(raziskovalna naloga)

Avtorji: Neža Ema Komel, Matic Pustoslemšek, Jan Vrhovšek

Razred: 9.

Mentor: Vlasta Ratej

Leto izdelave: 2011

Ustanova:

Zahvala

Pri raziskovalni nalogi je sodelovalo veliko ljudi.

Želimo se zahvaliti vsem, ki so nam pomagali. Mentorici Vlasti Ratej za usmerjanje in sodelovanje ter ker je v nas verjela in nam zaupala. Aleksandru Beccariju za pregled celotne naloge. Uršuli Zdovc za pregled povzetka. Vrtcu Anice Černeževe za intervju in literaturo ter mimoidočim na celjskih ulicah za odgovarjanje na anketo.

I. POVZETEK

Anica Černež

Je manj poznana Celjska pesnica. Napisala je veliko kar znanih pesmi in pesmic. V Celju smo izvedli anketo, s pomočjo katere smo odkrili, da je bolj slabo poznana, zato smo se odločili, da bomo podrobneje predstavili njeno življenje in delo.

Uporabljali smo različne metode dela. Bili smo v knjižnici. Tam smo iskali in raziskovali gradiva o Anici Černež. Šli smo tudi v Vrtec Anice Černeževe, kjer smo se pogovarjali z otroki. V mestu smo opravili anketo, kjer smo spraševali predvsem upokoјence.

Cilj naše raziskave je bil izvedeti več o Anici Černež in o vlogi žensk v zgodovini nasplošno.

Ključne besede: Vloga žensk, Anica Černež, pesništvo, učiteljski poklic, vojne tegobe...

I. ABSTRACT

Anica Černež is a less known poet from Celje. She wrote many poems. We have conducted a survey in Celje and we have discovered that she is not well known, so we have decided to present her life and work in more detail.

We have used different methods of work. We went to the library, where we searched for material about her. We also went to Anica Černež kindergarten, where we talked to the children. We conducted a survey in the city centre in which we interviewed some senior citizens. The goal of our research was to find out more about Anica Černež and about the role of women in society in general.

Keywords: The role of women, Anica Černež, poetry, teacher's profession, the horrors of war...

Vloga žensk v preteklosti: Anica Černej

AVTORJI:

Matic Pustoslemšek, 9.b

matic.pustoslemsek@gmail.com

Neža Ema Komel, 9.b

neza.ema.komel@t-2.net

Jan Vrhovšek, 9. b

jan.novi@gmail.com

NASLOV:

I. osnovna šola Celje

Vrunčeva ulica 13, 3000 Celje, Slovenija

Telefon: 03 428 51 00

Faks: 03 428 51 26

E-mail: 1.os-celje@iosce.si

Spletna stran: www.iosce.si

MENTOR:

Vlasta Ratej

Naslov: I. osnovna šola Celje, Vrunčeva ulica 13, 3000 Celje

E-pošta: vlasta.plavcak@guest.arnes.si

I.	POVZETEK.....	1
II.	DRUŽBENA VLOGA ŽENSK	4
	1. Vloga žensk v 19. in 20. stoletju.....	4
	2. Vloga žensk- geni in biologija.....	6
	3. Vloga žensk- kultura in družba.....	6
	4. Ženske in industrijska družba.....	7
	5. Ženske in industrializacija.....	7
	6. Izobraževanje in orientacija.....	8
	7. Moški, ženske in zakon.....	10
	8. Vloga gospodinje.....	10
	9. Pomembne ženske pri nas.....	11
III.	Grafi in anketa.....	12
IV.	Anica Černež.....	16
V.	Viri in literatura	25

II. DRUŽBENA VLOGA ŽENSK

Kljub temu da so ženske v družbi čedalje bolj enakopravne, na marsikaterem področju še vedno nimajo enakih možnosti kot moški. Ženske se marsikdaj tega niti ne zavedajo, zato želimo skozi nove pristope spodbujati k enakosti spolov in ustvarjanju enakih možnosti žensk in moških. Za Slovenke je še do devetnajstega stoletja veljalo, da so ženske bolj ali manj anonimni in samo po sebi razumljiv del zgodovine Slovencev. O tem, da so gibalno zgodovine aktivni moški, ni dvoma, medtem ko so ženske le tihi in nevidni drugi pol človeške množice. Kaj naj zapišemo o ženski in o njenem šolanju v zgodovini? Slovenski ljudski pregovor pravi: »Bog je ženski iztrgal jezik, ga vsadil in zrasel je hren. Kamor si hudič sam ne upa, pošlje babo.« Iz pregovorov vidimo, kam so jih skozi rodove postavljali. Najti je mogoče veliko literature o moških in le o nekaterih ženskah in še to ponavadi o vladaricah. Usode žensk niso nikogar zanimale, zato tudi niso omenjene v pedagoški literaturi. Življenje žensk pa je zato ostalo neznano in skrito. Ženske so vso zgodovino prisotne v družbi. Samoumevno pa je bilo, da so skrbele za obstanek vrste in za razkošje. Danes velja za samoumevno, da se smejo ženske enako kot moški izobraževati. Toda ta samoumevnost ima svojo zgodovino. Ni še dolgo tega, ko si v mnogih državah ženske niso smele pridobiti visoke izobrazbe. Tudi krščanski svet je žensko razdvojil in jo enačil z Evo, z žensko, ki je človeštvo zapeljala v greh. Ženski je bilo zapovedano, da se morajo v javnosti obnašati primerno in sramežljivo. A pogosto so bile ženske tudi izključene iz javnega življenja.

V umetnosti se najlepše stvari začnejo in končajo z žensko.

1. VLOGA ŽENSK V 19. IN 20. STOLETJU

V zadnjih desetletjih devetnajstega stoletja se je vedno več žensk vključevalo v javno življenje na Slovenskem. Ekonomski razlogi, predvsem gospodarske krize in nerešena socialna vprašanja, niso zadoščali, da bi bila žena, četudi poročena, le varuhinja domačega ognjišča. Vedno več žensk se je moralo zaposliti, če so hotele preživeti sebe in svoje otroke. Za enako delo so bile manj plačane od moških sodelavcev. Vedno več se jih je zavedalo potrebe po izobrazbi, ki je zagotavljala boljši poklicni položaj in več uspeha v boju za pravice žensk. Začele so se združevati v strokovna društva. Izven doma so bile dejavne tudi nezaposlene ženske. Ukvarjale so se z dobrodelnimi in nacionalno obarvanimi dejavnostmi.

Tako so nastajala dobredelna in narodno obrambna društva. Ženske so se združevale tudi naverski in politični osnovi. Med tistimi, ki so si prizadevali za razpad Avstro-Ogrske, je bilo tudi veliko članic ženskih društev. Vendar nova država ni zadovoljila pričakovanj. Slovenke so imele v Avstriji boljši socialni in civilnopravni položaj kot kolegice v Srbiji, Črni gori, Makedoniji, Bosni in Hercegovini. Politična svoboda je bila omejena. Volilna pravica je bila ženskam še vedno nedosegljiva, socialno vprašanje je ostalo nerešeno. Slovenci še nismo živeli združeni v eni državi." Nastajala so številna društva, nekatera so propadla. To so bila predvsem tista društva, ki so si zastavila kulturne in nacionalne cilje. Od 21. do 23. septembra 1919 je potekal v Beogradu prvi kongres predstavnic ženskih društev iz vse države, ki ga je pripravila Srbska narodna ženska zveza. Kongresa se je udeležilo tudi 10 žensk iz Slovenije. Zastopale so Splošno žensko društvo iz Ljubljane, Društvo slovenskih učiteljic, Slovensko žensko društvo iz Maribora, Žensko društvo iz Celja in Društvo javnih nameščenk. »Ženske so soodgovorne za usodo svojega naroda, zato jim je potrebno omogočiti, da sodelujejo pri reševanju vseh pomembnih vprašanj.« Ena izmed podpredsednic zveze in prva predsednica njene slovenske sekcije je bila Franja Tavčar. Slovenske meščanske ženske je želela spodbuditi k narodni zavednosti, dobredelnosti in liberalni neodvisnosti, ki jo je, čeprav sama katoliško verna, pojmovala kot odmik od klerikalizma. V zadnjem desetletju so se na svetovnem trgu dela dogajale številne spremembe, ki so različno vplivale na število in kakovost delovnih mest in delovnih razmer. Gospodarski razvoj je prispeval k večji zaposlenosti žensk, vendar istočasno ni izboljšal položaja žensk. Trg dela je v veliki meri odvisen od odnosa države do enakopravnosti obeh spolov, ki se izraža s sprejemanjem ustrezne zakonodaje za prepričevanje diskriminacije na delovnem.« Položaj žensk v službah se odraža tudi po uspehu v šolskem sistemu. V visokošolskem izobraževanju še vedno obstaja velika razlika med spoloma. Vez med šolskimi diplomami in nagradami v službi je močna. Ženske, bolj kot so kvalificirane, manj imajo možnosti, da najdejo zaposlitev, ki bi odgovarjale njihovim kvalifikacijam. Predstave o podrejenem in neenakopravnem položaju žensk, predstave, da so manj vredne in manj sposobne kot moški, da se lahko družbeno uveljavljajo le na področju gospodarstva in družine, so bile vsakdanje množične prakse in zavesti družb v preteklosti. Podrejeni položaj žensk so utrjevali prevladujoči lastniški odnosi, pravne norme, moralna pravila in cerkvena ideologija. Osvobajanje in družbeno uveljavljanje žensk se je pričelo v devetnajstem stoletju. Osvobajanje ni potekalo spontano in samodejno, ampak kot premagovanje ukoreninjenosti miselnosti o podrejenosti žensk. Enakost moških in žensk na trgu dela se je začelo s priznanjem pravice do dela vsem, moškim in ženskam, saj je prav delo pogoj za uveljavitev človekove osebnosti in njegove osamosvojitve.« Enakost

moških in žensk je eno temeljnih načel človekovih pravic in eno temeljnih demokratičnih vodil moderne družbe. Brez enakosti ni pogojev za napredek, enaka obravnava moških in žensk pa je potrebna za stabilnost in razvoj družbe.

2. VLOGA ŽENSK – GENI IN BIOLOGIJA

Povsem jasno je, da se ženske razlikujemo od moških po biološki plati. Nekateri sociologi dokazujejo, da je biološka plat žensk dovolj za delitev dela po spolu. Lionel Tiger in Robin Fox zagovarjata biogramatiko (t.j. genetsko utemeljen program, ki "zakaže" človeštvu, da se obnaša na določen način). Vendar teh dispozicij ne moremo enačiti z instinkti. Človek jih je delno nasledil od prednikov, delno pa so se razvili v lovsko – nabiralniških družinah. George Peter Murdock ima povsem drugačne predpostavke. Biološke razlike med moškim in žensko razume kot osnovo za delitev dela, vendar ne trdi, da jim genetsko utemeljene dispozicije ali karakteristike nalagajo, da prevzamejo določene vloge. Murdock pravi, da biološke razlike, kot so večja fizična moč in dejstvo, da ženske rojevajo otroke, vodijo k vlogam po spolu iz praktičnih razlogov. Glede na biološke razlike med moškimi in ženskami je delitev dela po spolu najučinkovitejši način za organiziranost družbe.

3. VLOGA ŽENSK – KULTURA IN DRUŽBA

Mnogi sociologi izhajajo iz predpostavke, da človeško obnašanje določa in usmerja kultura; t.j. naučeni recepti za obnašanje, ki so skupni vsem članom družbe. Tako so norme, vrednosti in vloge kulturalno določene in družbeno prenosne. Torej so vloge proizvod kulture in ne biologije.

Ann Oakley – britanska sociologinja se opredeljuje za kulturo kot determinanto vlog v rodu. Ona analizira veliko število družb, na katere ima biologija zelo malo vpliva ali pa ga sploh nima. Na primer Pigmejci Mbuti, lovsko–nabiralniška družba, ki živi v pragozdovih Konga, nimajo posebnih pravil za delitev dela po spolu. Moški in ženske lovijo skupaj. Vlogi očeta in matere se bistveno ne razlikujeta; oba spola skupaj sprejemata odgovornost za vzgojo otrok.

Ann Oakley opaža, da so ženske pomemben del mnogih oboroženih sil, posebno v Kitajski, Rusiji, Izraelu in na Kubi. V Indiji je približno 12 % delovne sile žensk, v nekaterih azijskih in latinskoameriških državah je četrtnina delovne sile v rudnikih žensk. Oakleyeva trdi, da navedeni primeri jasno kažejo, da ne obstajajo samo ženske vloge ter da biološke lastnosti ne ovirajo žensk, da opravljajo določena dela. Sherry B. Ortner skuša najti nek splošen razlog za "nizko vrednotenje žensk". Ortnerjeva trdi, da ni biologija tisto, kar ženskam določa status v družbi, temveč način na katerega vsaka kultura definira in ocenjuje žensko biologijo. Pravi, da je kultura sredstvo, s pomočjo katerega človek kontrolira naravo. Z uporabo kulture, se človeku ni potrebno podrežati kulturi. On jo lahko regulira in kontrolira.

4. ŽENSKÉ IN INDUSTRIJSKA DRUŽBA

Industrializacija je razvojni proces. Zgodnje faze industrijske revolucije se močno razlikujejo od moderne industrijske družbe. Tako si tudi industrijske družbe, ki so v različnih fazah ekonomskega razvoja, niso popolnoma podobne. Zato je potrebno položaj žensk proučevati v odnosu na določeno družbo v določeni fazi njegovega razvoja.

5. ŽENSKÉ IN INDUSTRIALIZACIJA

V predindustrijskem obdobju v Britaniji je bila družina temeljna osnova proizvodnje. Zakon in družina sta bila nenavadno pomembna za posameznike iz ekonomskih razlogov, glede na to, da so bili vsi člani družine vključeni v proizvodnjo. Vloga gospodinje, ki je za seboj prinesla vezanost žensk za dom in njihovo ekonomsko odvisnost od mož, takrat še ni bila izpostavljena.

V letih od 1750 do 1841 je tovarna začela zamenjevati družino kot osnovo proizvodnje. Ženske so se začele zaposlovati v tovarnah in so osvojile status kot plačana delovna sila. Niz zakonov o tovarnah je postopno omejeval potrebo otroške delovne sile. Tako so otroci postajali vse bolj odvisni od staršev. Vse večja razlika v vlogah med otroki in odraslimi je sprožila odvisnost ženske v zakon in njeno omejenost na dom.

Od 1841. do 1914. je kombiniran pritisk moške delovne sile omejil zaposlovanje žensk v industriji. Helen Hacker pravi, da so, po zaposlovanju žensk kot plačane delovne sile, moški te ženske sprejemali kot konkurenčno skupino. Moški so uporabili ekonomsko, zakonsko in

ideološko orožje, da bi zmanjšali konkurenco z njihove strani. Ženske so izključili iz sindikata, sklepali dogovore z delodajalci, da le-ti ne bi zaposlovali žensk, prinašali so zakone, ki omejujejo zaposlovanje poročenih žensk, karikirali so delovno žensko in neprestano vodili propagando s ciljem, da ženske vrnejo v domove in jih tam zadržijo.

Viktorijanska ideologija je trdila, da je ženskam mesto v hiši.

6. IZOBRAŽEVANJE IN ORIENTACIJA

Položaj žensk v službah se odraža tudi v njihovem uspehu v šolskem sistemu. V visokošolskem izobraževanju še vedno obstaja velika razlika med spoloma. Vez med šolskimi diplomami in nagradami v službi ni zelo močna. Za ženske bi lahko rekli, da bolj kot je kvalificirana, manj ima možnosti, da najde zaposlitev, ki bi njenim kvalifikacijam odgovarjale.

Tabela 1: Uspeh na koncu šolanja (2)

Odstotki za Anglijo in Wales

Šolsko leto	1965/66	1965/66	1973/74	1973/74	1974/75	1974/75	1975/76	1975/76
Spol	fantje	dekleta	fantje	dekleta	fantje	dekleta	Fantje	Dekleta
3 ali več narejenih izpitov na stopnji "A"	8,9	4,8	9,2	6,6	9,3	6,8	9,9	7,0
2 ali več narejenih izpitov na stopnji "A"	4,0	3,8	4,1	4,4	4,0	4,2	4,1	4,5
1 položen izpit na stopnji "A"	2,8	2,8	3,1	3,5	2,8	3,6	2,9	3,3
5 ali več boljših ocen na stopnji "GCE ali CSE"	7,1	9,6	7,7	10,0	7,4	9,7	5,4	7,4
1 do 4 višje ocene za GCE ali CSE	15,2	16,4	23,1	25,8	24,0	26,9	24,6	28,3
1 ali več drugih ocen GCE ali CSE	62,0	62,5	30,7	29,7	31,9	30,4	34,2	32,5
Št. Učencev ob koncu šolanja (v tisočih)	320,81	302,39	349,64	331,81	353,69	338,11	363,88	343,56

7. ŽENSKA, MOŠKI IN ZAKON

Ameriška sociologinja Jessie Bernard dokazuje, da mora biti vsaka analiza zakona sestavljena in dveh delov: analiza "moškega zakona" in "ženskega zakona". Ona trdi, da je korist, ki jo vsakdo od njiju črpa iz zakona, korenito različna. Na primer: poročen moški ima veliko večjo možnost, da uspe v življenju in karieri kot neporočen. Večja možnost je, da bo imel večje dohodke, njegovo duševno in fizično zdravje bo izrazito boljše, večja verjetnost je, da bo živel daljše in srečnejše življenje. Pri poročenih ženskah pa je večja verjetnost, da bodo bolele za depresijo in nizom drugih psiholoških problemov. Glede na fizično zdravje so neporočene ženske veliko bolj zdrave kot poročene. Mnoge ženske pravijo, da so s svojim zakonom zadovoljne in da v njih najdejo zatočišče. Toda Bernardova pravi, da je ta trditev rezultat vzgoje, ki jim nalaga, da morajo tako čutiti.

8. VLOGA GOSPODINJE

Bernardova pravi: *"Ženskam je dobesedno slabo od tega, da so gospodinje"*.

Oakleyeva pa trdi, da ima vloga gospodinje naslednje karakteristike:

- Dodeljen je izključno ženski.
- Finančno je odvisna od moškega.
- Ima status "ne - dela" v primerjavi s "pravim" ali ekonomskim produktivnim delom.
- Je na prvem mestu pred vsemi ostalimi vlogami kot prava vloga za žensko.

9. POMEMBNE ŽENSKÉ PRI NAS:

- Marija Terezija je izpeljala vrsto reform, ki so še danes podlaga načinu življenja. Kot na primer vojaška reforma, zaradi česar so morali popisati prebivalstvo. Če pa so hoteli popisati prebivalstvo, so morali uvesti tudi ulice, ki so temelj še danes.
- Alma Karlin se je postavila po robu pustolovcem in popotnikom.
- Barbara Celjska se je zanimala za politiko, gospodarstvo in celo alkimijo, kot po svojih svobodnih življenjskih nazorih. Njeno skupno življenje s Sigismundom je doseglo svoj vrhunec s kronanjem, leta 1415, v Aachnu (nemška kraljeva krona) in spremstvom moža na slovitom koncilu v Konstanci (1415). Svoj visok družbeni položaj je uporabljala tudi za pomoč Celjskim.
- Anica Černež

Vir: Internet, 2011(3)

Fotografija 2: Marija Terezija

Vir: Internet, 2011(4)

Fotografija 3: Alma Karlin

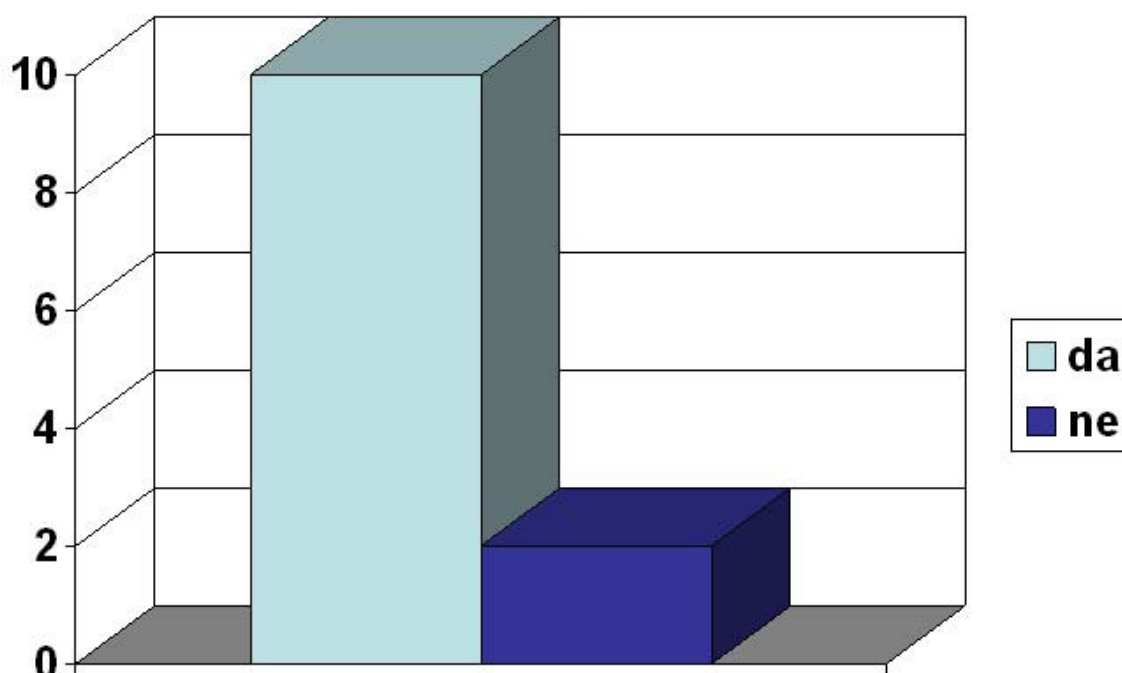
Vir: Internet, 2011 (5)

Fotografija 4: Barbara Celjska

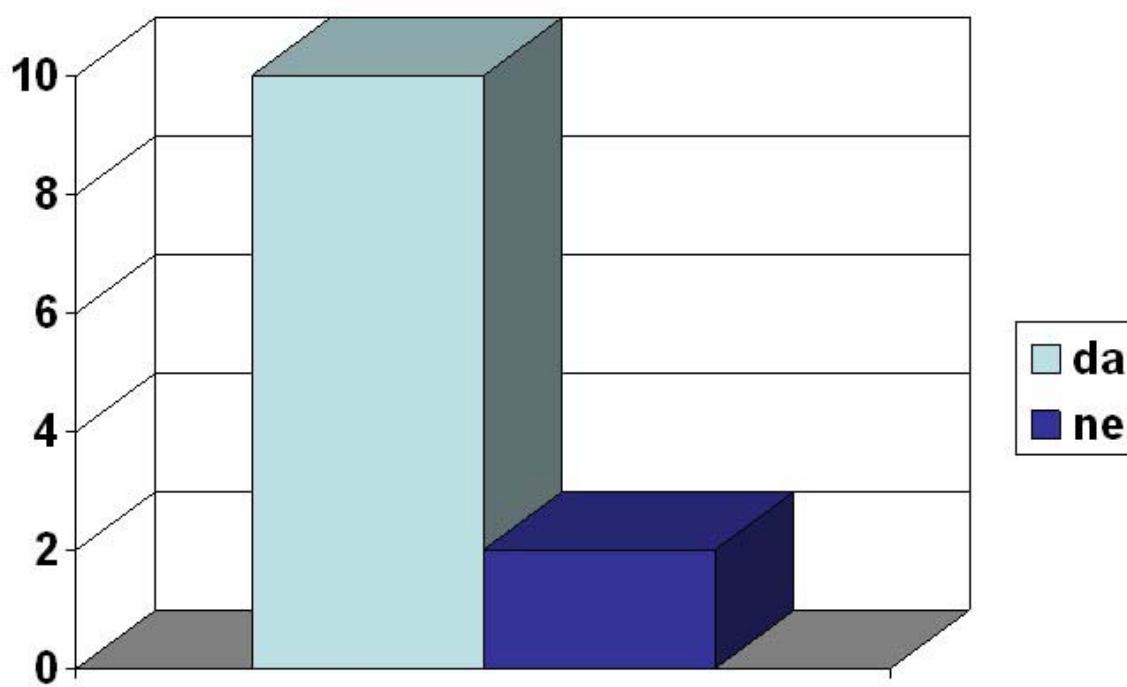
III. GRAFI IN ANKETA

Menili smo, da je Anica Černež manj znana med Celjani, zaradi česar smo naredili anketo o poznavanju Anice Černež. Anketirali smo predvsem ljudi v tretjem življenjskem obdobju, saj smo predvidevali, da jo bo poznalo več starejšega prebivalstva kot mlajšega.

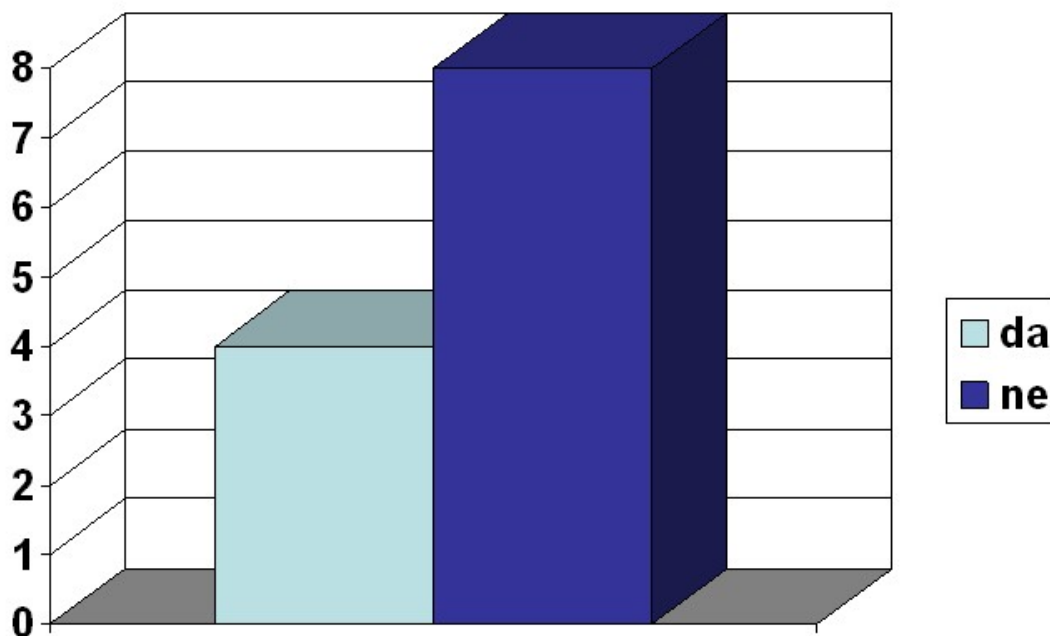
Grafikon 1: Živite v Celju?

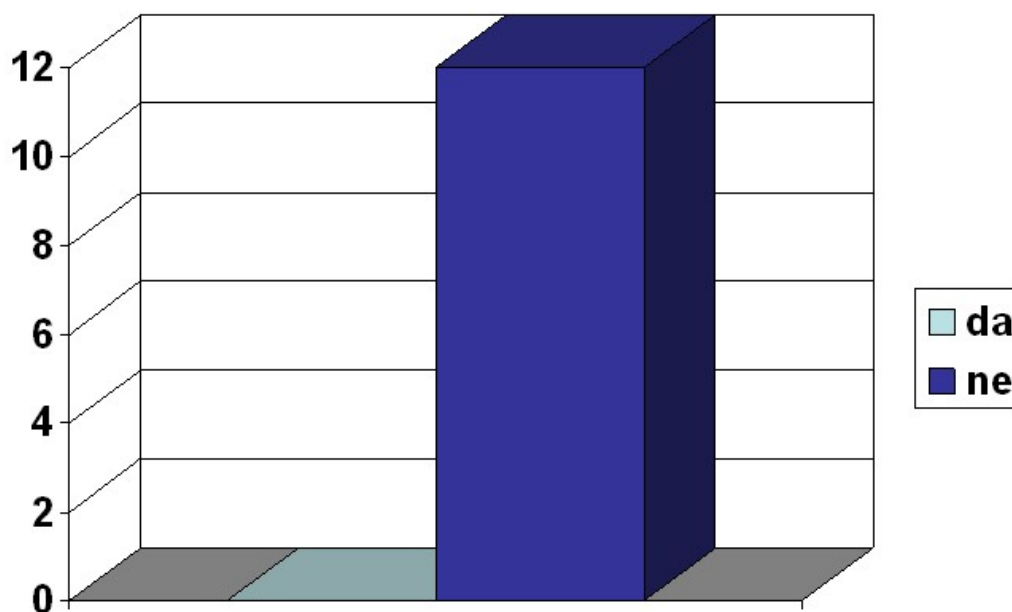
Grafikon 2: Ste že slišali za Anico Černej?

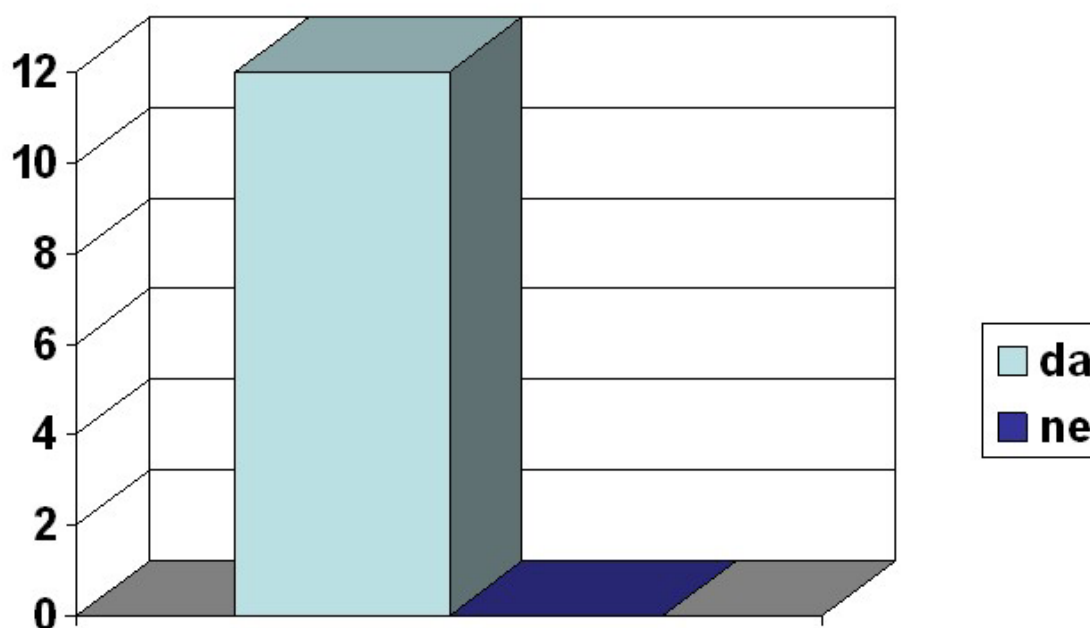
Grafikon 3: Ali veste, s čim se je ukvarjala?

Grafikon 4: Poznate kakšno njeno pesmico?

Grafikon 5: Ali veste, da imamo v Celju po njej poimenovan vrtec?

Vloga žensk v preteklosti: Anica Černež

Po rezultatih ankete smo menili, da Anice Černež prebivalci Slovenije in predvsem Celjani ne poznajo dovolj dobro, zaradi česar smo se odločili, da bomo o njej naredili raziskovalno nalogo. Ker je po njej poimenovan vrtec v Celju, smo odšli na obisk v vrtec in tam anketirali otroke iz vrtca, da bi ugotovili, kako predstavljajo Anico Černež otrokom, ter upali na več literature. Postavili smo jim par vprašanj:

Ali poznate njene pesmice?

Ja.

Katera pa je tvoja najljubša pesmica, ki jo je ona napisala?

Orjemo orjemo, Petelinček se jezi, Luna, Zvezdica zlata sredi neba, Lovimo ribice, Račka kratkotačka, Polžek je gospod, Škratličke

Se kaj pogovarjate o njej?

Ja, vemo da je pisala pesmice in da je bila učiteljica.

Kaj delate na njen rojstni dan?

Jemo torto, pihamo svečke, plešemo, skačemo.

Ali bi rad/a postal/a kaj takega kot je bila ona?

Ja.

IV. ANICA ČERNEJ

Nosila je številko 25004. V taborišče Neubrandenburg so sredi noči iz matičnega taborišča Ravensbrück prignali večjo skupino žensk. Paznice so hotele imeti za jugoslovansko skupino približno sto petdesetih Slovenk začasno predstavnico in iz njih je, kakor bi se domenile, planilo ime profesorice in pesnice Anice Černež. Anica Černež je zrasla v učiteljski družini. Rodila se je 3. aprila 1900, kot tretja od petih otrok, v Čadramu pri Slovenskih Konjicah. Oče Ljudevit Černež iz mlinarske družine je bil narodno zaveden pedagog, sestavljalec šolskih knjig, mladinski pisatelj in pesnik. Ko je umrl, je o njem nekdo zapisal: »Njegov značaj je bil kakor kremen in jeklo, a v srcu je bil mehak, dober in blag. Plemenitost v njegovi duši je prepojila vse njegovo mišljenje in čustvovanje.« In prav takšna je bila Anica, podobna očetu tudi po obrazu. In kakor oče je bila tudi ona rojena za učiteljico. In rojena govornica. Zelo odločno narodno zavedna je bila tudi njena mati Marija, rojena Hasenbüchl, potomka pohorskih glažutarjev. Ko so leta 1941 velik del Slovenije, tudi Štajersko, zasedli Nemci, bi bila svojo najmlajšo hčerko in njeno družino lahko rešila izgnanstva v Srbijo, če bi se bila prištela k volksdeutscherjem, torej k Nemcem, a tega ni hotela storiti. Za petindvajseto obletnico poroke ji je mož poklonil zveščič pesmi, v katerih ji priznava, da je ona vzgojila otroke, čeprav je on po poklicu vzgojitelj in učitelj, in da je nanje lahko ponosna. Nekatere njegove pesmi so ponarodele, na primer: »Ob bistrem potočku je mlin, jaz sem pa mlinarjev sin ...« Starša sta se zavedala pomena izobrazbe. Mama je želela, da se eden od sinov izuči za pravnika, drugi za zdravnika in tako je tudi bilo. Tudi za hčerke je želela, da bi se izučile česa uporabnega. Komaj pet let staro so Anico zapisali v prvi razred osnovne šole v Grižah pri Celju. Pravzaprav se je zapisala sama. V pesmi Kako sem prišla v šolo pripoveduje, kako je bilo, ko so ji vzeli starejšo sestrico in jo posadili v šolske klopi. Hodila je za njo posedat k šolskim vratom in tam pestovala »prvo žalost življenja«, saj iznenada »sredi najlepšega dneva ni bilo več srcu odmeva«, ni bilo zveste družice za igro in smeh. A nekoč je na šolskem pragu zaspala in se zbudila - v razredu. Jeseni 1915 je, po opravljeni javni ljudski šoli v Grižah, odšla v Maribor na zasebno žensko učiteljišče šolskih sester. Na javno deželno šolo se najbrž ni vpisala zato, ker je bila ta šola popolnoma nemška. Na samostanski šoli je bil sicer učni jezik tudi nemški, a slovenščina je bila obvezen predmet. Po zrelostnem izpitu na mariborskem ženskem učiteljišču šolskih sester, leta 1919, je Anica Černeževa poučevala najprej na osnovni šoli v Grižah in potem v Celju, od koder jo je želja po nadaljnjem izpopolnjevanju jeseni, leta 1924, pripeljala v Zagreb na višjo pedagoško šolo. Takšne šole takrat pri nas na Slovenskem ni bilo, vrata univerze pa so bila učiteljem in učiteljicami še

zaprta. Posvetila se je matematiki, fiziki in kemiji in se v dveh letih usposobila za poučevanje teh predmetov na meščanskih šolah. Najprej so jo poslali na deško meščansko šolo v Ormož in nato na prvo dekliško meščansko šolo v Maribor. Vendar je takoj, ko ji je bilo mogoče, jeseni leta 1928, spet odšla v Zagreb na zdaj štiriletno višjo pedagoško šolo in še je vmes kot izredna slušateljica študirala na psihološkem inštitutu zagrebške univerze. Rektor ji je dovolil posebno skupino predmetov: filozofijo, pedologijo in eksperimentalno pedagogiko, metodiko in matematiko. Tako je leta 1930 drugič diplomirala, to pot iz pedagogike, psihologije in matematike, in bila oktobra istega leta postavljena za profesorico na ljubljanskem učiteljišču. Čez dve leti je opravila še profesorski izpit. Bila je rojena pedagoginja, saj je znala pritegniti učence.

V Ljubljano ni šla rada, Ljubljana ji je bila »tuja in mrzla«, a se je v njej kmalu udomačila in se s svojim delom, šolskim in izvenšolskim, ter s svojo bridko usodo za zmeraj povezala z njo. Za otroke je prav tisto leto izdala zbirko pesmi z naslovom Metuljčki.

V uvodni, posvetilni pesmi jih primerja z veselimi, pisanimi in belimi metuljčki, ki so jim »žarki bogati" bratje, vsaka "cvetka na trati" sestra in "celo življenje igra in ples". Takšni bi vsaj morali biti – kakor veseli in brezskrbni metuljčki, a tudi otroci doživljajo drobne in velike bolečine. Njo samo, pesnico, je tedaj najgloblje prizadevala usoda in bolečina tistih slovenskih otrok, ki so po prvi svetovni vojski, ko so se rušile stare in nastajale nove države, tudi Jugoslavija, ostali onstran naših novih, krivičnih državnih meja: eni pod Italijani, drugi pod avstrijskimi Nemci. In oboji so jih hoteli čimprej potujčiti, zlasti Italijani s svojim zgodnjim fašističnim nasiljem. Zato naroča, v sklepni svoji pesmi v "novih" Metuljčkih je to uvodna pesem, pozdrave za vse slovenske otroke, še posebej za tiste "ob Jadranu in za našo goro Peco", za primorske in koroške otroke. In vpleta misel na domovino in ljubezen do rodne zemlje še v druge pesmi ali pa jih končuje s to mislijo - kakor v Mirančku, v Lastovkah v pesmih Doma, O ptički, Tam doli na jugu in celo v šaljivi pesmi Vlaku. Pesmi, zbrane v Metuljčkih, so izšle pred tem povečini ali v mladinskem mesečniku Zvonček ali v koledarčku Kraljevič Marko, ki ga je za slovenske obmejne otroke izdajala narodnoobrambna Družba sv. Cirila in Metoda. Poslej pa je otroške in mladinske pesmi priobčevala predvsem v novem mladinskem mesečniku Naš rod, medtem ko so njene "odrasle" pesmi, ki jih nikoli ni zbrala in izdala in so ob trideseti obletnici osvoboditve, leta 1975, prvič izšle v zbirki z naslovom Moje poti, izhajale največ v mesečniku Ženski svet. V Našem rodu se začne med vedrimi pesmimi iz otroškega sveta oglašati še ena otroška in njena bolečina, bolečina lačnih in prezebajočih otrok (Jesen, Iz šole, Zima). Že zmlada je poznala rudnik Zabukovico blizu Griž,

Vloga žensk v preteklosti: Anica Černež

poznala Haloze in Slovenske gorice, poznala tedaj revno in trpko življenje rudarskih in zlasti viničarskih družin in njihovih otrok, ki so se ob praznikih strahoma spraševali:

Kaj če ne bo gospodarja

S kruhom, s koščkom potice?

Kaj če v dolini pozabi

Blatne in prazne gorice?

Vendar je trdno verovala, da bo nekoč "vsem na svetu lepo", kakor je zapisala v enem svojih prizorčkov, in to takrat, ko bo zavládala "kraljica Ljubezen", ko sveta ne bo več uravnaval in razdvajal pohlep močnih in mogočnih po dobičku in oblasti, ampak mu bo vladal in ga združeval tega pohlepa in pohlepnežev osvobojeni delovni človek. Zato je odgovorila mladim pevcem in pevkam - "trboveljskim slavčkom", ko so se leta 1951 v Ljubljani predstavili z besedami: "Mi smo pa od tam doma, kjer se sonce ne smehlja":

Vi ste pa iz tistih dni,

Ko se sonce zasmeji;

Ko se pesmice zbudijo;

Ko se slavčki oglasijo ...

A preden se je zasmejalo sonce, so prišli še vse hujši časi - prišla je vojska, prišli so tujci in razkosali našo domovino. Spet bi bila Anica lahko zapisala kakor pred skoraj dvajsetimi leti v Tožbi zaslužnjene dece:

Pa so prišli

In so dom nam vzeli,

Dom in vse, kar radi smo imeli.

Zdaj besed nam naših

Ne pustijo,

Čisto tuje z nami govorijo...

Namesto tega je napisala ljubeznivo, za današnje oči nič hudega vsebujoče pisemce mali nečakinji Daji, ki bi bila morala začeti hoditi v šolo, a je bila s svojimi starši "daleč v novi

jeseni" - v izgnanstvu v Srbiji. In še enkrat, najbrž poslednjič, je izpovedala svojo in našo vero v pomlad – v osvoboditev izpod tujčevega jarma in v čas, ko nikjer na svetu ne bosta več kraljevala beda in mraz. Ime Anice Černeževe srečamo pred vojno v Metuljčkih in še v štirih knjižicah - v zbirki prizorčkov za šolske proslave z naslovom Ciciban nastopa (1939), kjer so poleg treh njenih prizorčkov v stihih še trije Josipa Ribičiča v nevezani besedi, in v treh slikanicah. Prvi dve - Za vesele in žalostne čase (1935) in Kapljice(1934) - je narisal Edo Deržaj, tretjo - Dedek Miha (1939) - sta narisala Marta in Radovan Klopčič, Anica pa je glede na slike in morda tudi glede na stihe slikarjev, s katerimi založnica Mladinska matica ni bila zadovoljna, besedilo napisala na novo. Zato bi Za vesele in Žalostne čase težko šteli za njeno posebno pesniško zbirko, kakor včasih beremo, saj vseh pesmi brez slik niti ne bi posebno dobro razumeli. Vendar Edo Deržaj ne oporeka temu, da so pesmi njene ali tudi njene, in jih je nekaj torej upravičeno sprejetih v nove METULJČKE (Škorčki zamorčki, Reglja in Pavlinka, Hruška debeluška). Slikanici Kapljice in Dedek Miha pa sta nekakšni povesti v slikah. Kapljice govorijo o kroženju vodnih hlapov iz morja nazaj v morje, druga knjižica pa o tem, kako dedek Miha pričakuje vnučka in vnučko in jima pripravlja najrazličnejše lesene igrače. Zato ju ni mogoče trgati na odlomke, ki bi jih bilo mogoče priobčiti v pričujočem izboru, saj so zaokrožena celota. Verjetno se je Anici ob tem delu utrnila misel o samostojni slikanici s popolnoma izvirnim besedilom, ki bi ga šele potem kdo ilustriral. Besedilo je res napisala in ga z naslovom Pisani izprehodi leta 1939 oddala Mladinski matici, vendar se je nadaljnje delo zavleklo, med vojno pa se je vse skupaj nekje izgubilo. Lahko samo domnevamo, da so nekatere pesmice, priobčene leta 1953 v zbirki oziroma slikanici Sredi domovine, iz te, za zdaj nedostopne ali celo docela izgubljene slikanice. "Svoboda je sonce življenja" pravi Anica Černeževa v pesmi z naslovom Naši zemlji v Zvončku letnika 1928/29. Čeprav je za delo na učiteljišču »živela z vsem bistvom«, kakor piše zelo pogrešani sestri Marici, ki se je leta 1927 za možem izselila v Ameriko, ga je izgubila, da je lahko banska uprava zaposlila klerikalnega profesorja. Nato je učila na meščanski šoli, gimnaziji in spet na učiteljišču. Pogosto je vodila literarni odsek Kulturnega udruženja učenk učiteljišča. Bila je tudi idejna voditeljica lista tega združenja Orači, ker je znala prisluhniti mladim. Predavanja, ki so jih pripravljali, so bila povezana z dobroteljstvom ali sodelovanjem žensk v družbi in politiki ali z domoljubnostjo, ki jo je prinesla iz svoje družine. Njen brat, dr. Darko Černež, je povedal, kako je nestrpno čakala na izid koroškega plebiscita in kako je zajokala, ko so zagoreli kresovi tujega zmagovalca. Njene otroške in mladinske pesmi pogosto izražajo bolečino zaradi krivične meje:

Prišli so tujci

in so dom nam vzeli, .

dom in vse, kar radi smo imeli.

Zdaj besed nam naših

ne pustijo,

čisto tuje z nami govorijo.

Jeseni, 1937. leta, se je z novim ravnateljem učiteljišča stopnjeval klerikalni pritisk. Še zadnje tedne življenja v Neubrandenburgu je menda pripovedovala, kako so pošiljali prisluškovalce pred vrata njenih razredov. Pogosto je namreč nastopala tudi zunaj šole v Ljubljani in drugod, zadnja leta predvsem v okviru ljubljanskega Splošnega ženskega društva in Pedagoškega društva, Ženskega društva v Mariboru ter Zveze društev Šola in dom, ki so prirejala materinske, pedagoške in roditeljske tečaje. Dnevnik Slovenec ji je, 1. marca 1939, očital »zastarele marksistične nazore« zaradi njene ugotovitve, »da je vsemu moralnemu zlu, ki mu je podvrženo sodobno dekle, krivo tisočletno zapostavljanje žene« in zato, ker naj bi »prezrla činitelje vzgoje«, kot so vera in Bog. Leta 1935 je na zborovanju slovenske sekcije jugoslovanske ženske zveze zahtevala, da se ponovno odpre prvi letnik ženske učiteljske šole, saj že dve leti niso sprejeli nobene učenke. Dotok so omejevali z zahtevo po odličnem uspehu, kar za fante ni bil pogoj. Vendar je bila ob vprašanju ženskega gibanja daleč od radikalnosti, kar se kaže v članku O vzgoji naše ženske mladine, še bolj pa, če primerjamo njeno oceno in oceno Angele Vode drame poljske pisateljice Zofie Nalkowske, ki so jo leta 1931 uprizorili v ljubljanski Drami. Toda zavedala se je, da »vzbuja vzgoja v dekletih čut manjvrednosti«, zato je v članku Rast in vzgoja deklet v rodbini obsodila »različne pogoje rasti in razvoja« za dekleta in fante v isti družini. Bila je rojena govornica, govorila je z vedenjem in notranjim žarom in njena predavanja so napolnila dvorano. Velik problem se ji je zdela brezposelnost mladih učiteljev. V Popotniku je napisala, da bodo mladi žarek za žarkom, še preden bodo stopili v razred, razdali optimizem, sončno vedrino in jasnost, glavne poteze dobrega vzgojitelja. Skušala jim je pomagati pri iskanju priložnostnega dela. V njenih pesmih je brezposelnost vprašanje človekovega dostojanstva. Bila je zelo osebno prizadeta, ko je videla, kako so nekateri revni in lačni. Verjetno je pisala že v šoli, saj je imela leta 1919, na proslavi Vidovega dne v Celju, uvodni govor v verzih. Pesmi za prvo pesniško zbirko Metuljčki, ki jo je izdala celjska Zvezna tiskarna, je izbrala iz mladinskega mesečnika Zvonček in iz koledarčka Kraljevič Marko, ki ga je za slovenske obmejne otroke izdala Družba sv. Cirila in Metoda. Objavljala je še v beograjskem Našem listu, tržaškem Ženskem svetu in celjskem

tedniku Nova doba. Za celjsko dramatično društvo je v verzih poslovenila tridejanko Maček v škornjih. Sprva se kot pesnica ni podpisovala s polnim imenom. Doma je pesmi skrivala. Prvo podpisano pesem je objavila v Novi dobi, leta 1927. Gre za priložnostno pesem o novi celjski deški osnovni šoli, toda tudi pozneje se je podpisovala samo z začetnicama ali kar Anica.

Drugače je bilo s članki. Že razpravo o Otonu Župančiču kot mladinskem pesniku je leta 1922 v Popotniku podpisala s celim imenom. V začetku tridesetih let ni več objavljala v Zvončku, temveč v mesečniku Naš rod. To je obdobje lahkotnejših, manj gostobesednih, tudi šegavih pesmic, pa tudi takšnih iz sveta revnih in lačnih otrok iz mračne doline, iz Haloz in Slovenskih goric. Po Metuljčkih so pri Mladinski matici, kjer je bila v odboru in med ocenjevalci rokopisov, izšle tri slikanice z njenim besedilom, naročeno besedilo za četrto slikanico pa se je med vojno izgubilo. Napisala je več dramskih prizorov za sprotno šolsko rabo. Iz njenih pisem pa se ne da razbrati, da bi pripravljala knjigo pesmi za odrasle. Naj pesem daljnemu bratu ilustrira nežnost njenega pesniškega izraza:

*Vem, nekje živi nekdo,
ki bi bil z menoj
če bi se bila srečala najina pot;
in bi bil ves moj.
Vem, da bi mi bil vse dolge dni
dober in vdan.
O, saj te čutim, moj davni brat;
moji beli samoti znan.
Saj hodim v najtišjih mislih s teboj
svoje drage svetle poti,
saj je prelepa že slutnja srca,
da nekje nekdo živi.*

Njena nečakinja Saša (vedno jo je klicala Saška) ve povedati, da je pisala popoldne in zvečer, vedno zelo neopazno v svoji sobi za pisalno mizo. V družbi pa je znala povedati kakšen verz ali kaj duhovitega. Nečakinja je bila popolna sirota po bratu zdravniku, zato je postala njena rejenka. K njej je prišla leta 1936, ko se je Anica preselila v dvosobno stanovanje na Medvedovi. Kot nadomestna mati je bila dobra in blaga. Učenkam je vsak dan povedala, kako

njena nečakinja napreduje. Zelo je bila navezana na vso svojo družino. Skoraj vsak dan sta obiskovali brata Darka, pravnika, ki je živel v Ljubljani. Jedli sta zunaj, povsod, kjer so se zbirali učitelji. Anica je bila družabna, imela je veliko dobrih prijateljev, ki so jo popoldan obiskovali. Skupaj so hodili v gledališče in na izlete. K njej so kot k mami hodile tudi njene učenke. Bila je liberalno usmerjena, a verna in z nečakinjo sta včasih šli v cerkev. Med vojno je na dom sprejela učitelje, ki so bili pregnani s Štajerske - Vero Levstik, Jožeta Tomažiča, slikarja Ivana Kosa z ženo in druge. Prvič so jo avgusta 1943 zaprli Italijani, a jo je hitro rešila kapitulacija Italije. Oktobra 1943 je dalo vodstvo ljubljanskega učiteljišča zapreti okrog dvajset svojih dijakinj, deset dijakov; tri profesorice in sedem profesorjev. Zapreti pa jih je dalo, ker so sodelovali v Osvobodilni fronti slovenskega naroda. Večino so Nemci že naslednji mesec odvedli v koncentracijska taborišča. Anico Černež in Biserko Ercegovac so nato Nemci novembra odpeljali v Ravensbrück. Umrla je 3. maja 1944 v ženskem koncentracijskem taborišču Neubrandenburg, stara 44 let in en mesec. Po uradnem sporočilu materi, naj bi umrla zaradi srčne slabosti. Vemo pa, da je bilo nekaj uradno priznanih bolezni, zaradi katerih niso smeli umirati v taborišču. Po vsej verjetnosti je umrla zaradi črevesne tuberkuloze. Mrtvo so jo vrnili v Ravensbrück in jo upepelili. Če bi bila ostala v Ravensbrücku, bolezen mogoče ne bi tako usodno izbruhnila, toda ni hotela zapustiti prijateljice Biserke, ki je bila tudi določena za transport in za katero se je čutila odgovorna. V taborišču ni napisala nobene pesmi. Neizmerno si je želela domov, kjer je v njenem ljubljanskem stanovanju ostala njena rejenka Saška. Na učiteljišču so ob njeni smrti dali brati mašo zadušnico. »Bila je mehka, plemenita duša, pesnica in pisateljica. Tudi njo lahko smatramo za žrtev današnjih nesrečnih slovenskih razmer.« Takšno je bilo hinavsko sporočilo tistih, ki so jo izročili Nemcem, dijakom ljubljanskega učiteljišča, kjer je Anica poučevala, saj so vedeli, da je veljala za zaupnico mladih in za eno najnaprednejših mladinskih piscev med obema vojnama. V okrožnici dijaštvu si je niso upali črniti, ker je bila preveč znana, ne samo kot nadvse prizadevna profesorica, ampak tudi kot pesnica, predavateljica, pedagoška in siceršnja kulturna delavka. Deset let po smrti so ji v veži ljubljanskega učiteljišča vzdali spominsko ploščo z napisom:

Od tod so tujci te prodali v smrt,

Izvržki, ki svoj narod so izdali,

Od tod ko odšla si, da se vrneš v vrt

Na veke živih, ki so boj končali.

Od tod ne dobesečno, temveč v prenesenem, širšem pomenu besede. Od tod - iz kroga mladine, ki ji je bilo predvsem posvečeno njeno življenje in ki je ni samo poučevala, ampak ji tudi pisala pesmi in se z vprašanji njene rasti in vzgoje ukvarjala v člankih in predavanjih. Od tam, kjer ji je bilo lepo, kakor je nekoč napisala v nekem pismu, od tam, kjer je lahko na široko razdajala svoje bogato znanje in svoje toplo srce. Kdo ve, kolikokrat jo je v zadnjih mesecih in zlasti v zadnjih tednih, ko se ji je življenje vse bolj odmikalo, prešinila podobna misel, a zdaj porojena iz resničnega, dobesečno doživljenega suženjstva. V ječah in taboriščih, še zlasti v nemških, so med drugo svetovno vojsko jetniki in jetnice ustvarili veliko pesmi – v vseh mogočih jezikih. Anica ni napisala nobene, samo nastajale so v njej in z njo vred umrle. Zato pa veljajo tudi zanjo - in za nas vse - besede koroške kmetice Katarine Miklavove, slovenske ljudske pesnice, ki je umrla dva meseca za Anico v Ravensbrücku:

... in če vek bi minili,
ne bomo krivcev pozabili.

Te besede so od leta 1975 vklesane v jugoslovanski celici ravensbrüškega muzeja na ploščah z imeni žrtev, umrlih v Ravensbrücku in v drugih taboriščih, kamor so jih vlačili iz Ravensbrücka še naprej. Tudi v nemškem prevodu!

Njeno ime ne more biti pozabljeno. Ostalo je zapisano povsod med ljudmi, kjer je imela družina Černeževih svoje življenjske postaje, nazadnje v Makolah pri Poljčanah. Tu je Osnovna šola Anice Černeževe, ki se od nastanka imenuje po njej. V Celju pa je Vrtec Anice Černeževe, ki se tega s ponosom zaveda od leta 1956, ko je bil ustanovljen. Anica je namreč v Celju obiskovala gimnazijo, ki stoji v neposredni sosesčini vrtca. Aničine otroške pesmi so kot sproščene domišljajske igre. Vzgojiteljice jih lahko na različne načine vpletajo v otroški svet in življenje vrtca. Za ta jubilej je mag. Mira Voglar, priznana pedagoginja in muzikologinja, uglasbila kar petnajst Aničinih pesmi. Tako obsežno in dragoceno delo so shranili v knjižico Polžek je gospod (Mira Voglar – Anica Černež, 1996) in se v vrtcu prvič poskusili kot samozaložniki. Aničine pesmi so v glasbeni preobleki lahko spet zakrožile tudi v druge vrtce in kakšno šolo. Za konec jubilejnega leta so natisnili še koledar z njenimi pesmimi in ga likovno opremili z otroškimi ilustracijami. Na natečaju koledarjev, ki so bili razstavljeni v Cankarjevem domu, je po izvirnosti res izstopal. Zato je dobil posebno priznanje. Iskrice spomina se netijo še naprej. Znova nas je presenetila Mira Voglar. Napisala je Klip, klop

pravljico za Anico. V uvodu knjižice je napisala: »Zaradi Anice Černeževe in njenih pesmi bi pravljica raje prišla med otroke... v vrtec, v šolo, na uro pravljic, v knjižnico, na dom...« Pri vsem opisanem dogajanju pa je največ vredno to, da se ob Anici Černeževi srečujemo otroci in odrasli, se (po)ustvarjalno družimo in zblížujemo. To so dragoceni trenutki in sadovi skupnega dela, novih doživetij, spoznanj in brezmejnega uživanja. In tega bi bila Anica verjetno najbolj vesela.

V. VIRI:

-Haralambos, Michael in Heald, Robin UVOD U SOCIOLOGIJU, 1980

-Petrovič, Mirjana, Družbene vloge ženske in moškega (raziskovalna naloga), 2008

- Alenka Šelih, Milica Antić Gaber, Alenka Puhar, Tanja Rene: Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na slovenskem, 2007

1. Fotografija 1:

Medmrežje: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Anica_%C4%8Cernej.jpg (31.1.2011)

2. Razpredelnica 1:

Družbene tendence, 1977, str. 74

3. Fotografija 2:

Medmrežje: http://sl.wikipedia.org/wiki/Marija_Terezija(10.2.2011)

4. Fotografija 3:

Medmrežje: <http://zlovescica.wordpress.com/kud-alma-karlin/>(10.2.2011)

5. Fotografija 4:

Medmrežje: <http://www.marginalija.si/cbl/dolgiOpis.asp?OsebeID=223>(10.2.2011)